

מחאות, טרור וטיהורים: סיפורו העצוב של מעוז המורדים האחרון בסוריה

written by אלי קלוטשטיין | 22.05.2024

רבים בוודאי מכירים את הכפר הגאלי הקטן שמכבב בסדרת הקומיקס הצרפתית אסטריקס. היה זה כפר קטן בתקופת שלטונו של יוליוס קיסר, מוקף בליגיונרים מרומא, שהצליח למרות כל הקשיים להחזיק מעמד, לשמור על שלטונו ולא להיבלע באימפריה שמסביבו.

תופעה דומה, כמובן בהקשר אחר לחלוטין, קיימת כיום גם בסוריה: העיר אידליב וסביבותיה, בצפון-מערב המדינה, הן המעוז האחרון של ארגון המורדים היאת תחריר אלשאם ("הארגון לשחרור הלבאנט"), מהגדולים שבארגוני המורדים שמתנגדים לנשיא בשאר אסד. במהלך מלחמת האזרחים במדינה עברה העיר ידיים כמה פעמים, עד שמאז 2015 נתפסה על ידי המורדים ונותרה בידיהם מאותה עת. בנוסף שולט הארגון על חלקים קטנים יותר במחוזות חמה, חלב ולטקיה, ובסך הכול חולש על שטח שבו מתגוררים כ-3 מיליון בני אדם, חלקם פליטים שברחו מחלקים שונים במדינה במהלך 13 שנות מלחמת האזרחים.

היאת תחריר אלשאם נוצר ממיזוג של כמה ארגוני מורדים במלחמה, שהגדול שבהם הוא חזית אלנוסרה, קבוצה שנחשבת לענף של אל-קאעידה בסוריה. הארגון, גוף קיצוני ודתי מאוד, הקים ב-2017 "ממשלת הצלה" לניהול חיי היום-יום באזור. תחילה הנהיג הארגון באזורים שתחת שליטתו הקפדה נוקשה על חוקי השריעה, כולל כיסוי מלא לנשים, סגירת חנויות ביום שישי, איסור על השמעת מוזיקה ועוד, אולם עם הזמן ^[1] לפי הדיווחים ^[2] הנהגת קבוצת המורדים שחררה מעט את הרסן לתושבים.

בתקופה האחרונה עומדת הנהגת הארגון, ובמיוחד העומד בראשה, אבו-מוחמד אלג'ולני, בפני אתגר עיקש: מחאות חוזרות ונשנות של תושבים נגד השלטון, בקריאה לשחרור אסירים ולביצוע רפורמות. למרות הדיכוי האלים שלהן, המחאות ממשיכות, והשלטונות בעיר חוששים שהן אף יתגברו.

ביום שישי האחרון עמדו אנשי הארגון וירו באוויר מול המפגינים. הם השתמשו באלות כדי לפגוע בהם ולפזר את המחאות, שהתקיימו גם בכפרים בסביבות העיר אידליב, כולל ג'יסר אל-שורור, ביניש וסרמדה. עשרות מפגינים נפצעו, חלקם באורח לא קל, והארגון נאלץ לחסום את הכבישים המובילים אל אידליב כדי למנוע מהמחאות להתפשט ביתר שאת בתוך עיר הבירה המחוזית. דיווחים אחרים טענו כי כוחות המורדים ירו גז מדמיע, דרסו מפגינים באמצעות נגמ"שים ואפילו ביצעו ירי חי לעבר המוחים ^[3] שבתגובה יידו אבנים על השוטרים המקומיים.

יומיים קודם לכן פרסם ג'ולני אזהרה למפגינים, ואמר להם כי הם "סוטים מהנתיב האמיתי". הוא התריע כי ארגונו "ינקוט פעולות" נגד כל מי שיישא נשק או יפריע לשלום הציבור. שר הפנים

של ממשלו איים "לפגוע במפגינים באגרוף של ברזל". ביום שלישי שעבר, יממה לפני פרסום האזהרה, כוחות השלטון תקפו מפגינים שהשתתפו במחאת שבת בעיר אידליב, היכו אותם במקלות ודחפו אותם לקרקע.

המחאות פרצו תחילה בפברואר, בעקבות מותו של אחד ממנהיגי הסיעות היריבות בעיר, אשר לפי הטענה עונה למוות כאשר היה עצור בתא כלא של ארגון המורדים. אותו אדם, עבד-אלקדר אלחכים, חבר ג'יש אלאחראר, נעצר ונעלם. לחץ ציבורי על מנהיגי העיר הוביל לחשיפת גופתו, לפי הטענה, בפרבר של אידליב [?] לאחר שעברה עינויים קשים. לאחר מכן הוא נלקח למשפחתו ונקבר, אך הזעם הציבורי גאה ועורר מחאות.

המפגינים שיצאו לרחובות קראו להדחתו של ג'ולני, לרפורמות כלכליות ולשחרור של אסירים מבתי הכלא. הזעם הציבורי נובע, בנוסף, גם מגל מעצרים של בכירים בתוך הנהגת היאת תחריר אלשאם, כולל האנשים בדרג הגבוה ביותר שלפי הטענה התנגדו לג'ולני עצמו.

המחאות נמשכות מאז ברצף כמעט כל יום שישי, במספרים משתנים [?] שלעיתים אפילו מגיעים לאלפים. מנגד, המחאות מובילות כמובן להחרפה עוד יותר של הדיכוי של היאת תחריר אלשאם, כולל מעצר של יריבים מארגונים מתחרים. לפי נתוני המצפה הסורי לזכויות האדם, מאז תחילת 2024 נרצחו יותר מ-15 איש בעינויים בבתי הכלא, ולמעלה מ-180 איש נעלמו ולא נראו עוד. באפריל הארגון הוציא להורג 9 אסירים בטענה "שעבדו למען גופי אופוזיציה או היו מעורבים בהרג ופיגועים", כולל אזרח מלזי.

ג'ולני הסכים לבצע כמה שינויים ורפורמות קלות. בפגישה עם נכבדים בעיר הסכים כי המוחים "משמעים דרישות לגיטימיות רבות", וציין כי נעשית עבודה לפתרון של חלק מהבעיות. בה בעת הזהיר ג'ולני כי "בעת האחרונה הדרישות סטו מהנתיב האמיתי והפכו למקרה של סיכול האינטרסים הציבוריים". הוא קבע כי מיצה את השיח בעניין, וכי "לא נסבול כל אדם, אספה, קבוצה או סיעה שירצו לפגוע באזור המשוחרר".

שבועות של מחאות עד מרץ גם דרבנו את ג'ולני לפרסם חנינה לחלק מהאסירים, להקים גוף חדש לביטחון הסדר הציבורי, להפחית מיסים על בנייה ולהבטיח בחירות למועצת השורה הכללית. הוא גם אפשר לשחרר אסירים מבתי הכלא, אף שיש מפגינים כי טענו ש"לא אלה האסירים שביקשנו".

אתגרים מכל עבר

התלונות והטענות של התושבים אינן חסרות בסיס. לפי הטענה, בחודשים האחרונים מבצע היאת תחריר אלשאם טיהור פנימי נרחב, פנימה והחוצה כאחד. הוא עצר עשרות אנשים, האשים אותם בבגידה ובריגול, וכלא אותם לתקופות ארוכות, בעינויים קשים.

הטיהור לא פסח על איש: הוא כלל מפקדים בכירים בארגון שאיימו על ג'ולני ופעילים זוטרים

בממשל הטרור שלו, כמו גם חברי קבוצות אחרות ומתחרות באזור. כאמור, היו גם כאלה שנעלמו לחלוטין, מבלי שאיש יודע מה קרה להם, והיו כאלה שמתו במהלך מעצרים.

הנה למשל סיפורו של אבו-אחמד זכור, מספר 3 בהיאת תחריר אלשאם, שהיה כנראה אחראי על הניהול הכלכלי היומיומי שלו: בדצמבר הבין זכור את חוסר התוחלת של המשך הלחימה בממשלה הסורית, וביקש לערוק משורות הארגון.

הוא ושומריו הצליחו להגיע לאעזאז, בסמוך לגבול הטורקי, עיר אשר נתונה לשליטת אנקרה. לרוע המזל, זכור כנראה לא נקט די אמצעי זהירות כדי להסתיר את מיקומו. בחסות הלילה הגיעה קבוצה של מתנקשי היאת תחריר אלשאם והקיפה את המתחם שבו שהה, ועימות התפתח בין הצדדים. הצבא הטורקי נאלץ להתערב, וכל מי שלקח חלק בתקרית נעצר ונלקח לבסיס צבאי בעיר קיליס, מעברו השני של הגבול.

נראה כי זכור הגיע להסכם כלשהו עם השלטונות הטורקיים, המתנגדים לארגון המורדים ששולט באידליב. לאחר מכן הוא החל להפיץ מידע ושמועות באמצעות הודעות ואטסאפ על היאת תחריר אלשאם וראשיו, כמו למשל הטענה שנפגשו עם ארגוני ביון מארה"ב ומבריטניה.

גורלו של מספר 2 בארגון, אבו-מריה אלקטאני, היה מר יותר: בתחילת אפריל התפוצץ לידו מחבל מתאבד בעיר מגוריו סרמדה, שקטל אותו ואת שני מלווייו. אלקטאני בן ה-47, ששמו האמיתי הוא מייסר עלי אבו-מוסא עבדאללה אל-ג'ובורי, היה ממייסדי חזית אל-נוסרה וחבר מועצת השורה בארגון, והוטלו עליו עיצומים אמריקניים מאז 2012. הוא נולד בעיראק, הגיע לסוריה ב-2011 כדי להפיץ את האידיאולוגיה של אל-קאעידה, ונותר שם מאז.

היאת תחריר אלשאם פרסם הודעה רשמית לאחר מותו שבה האשים את דאעש באחריות לפיגוע, אולם רבים פקפקו בתיאוריה הזאת: ראשית, משום שדאעש לא קיבלו אחריות על המעשה. שנית, משום שחודש קודם לכן שוחרר אלקטאני ממעצר שבו היה נתון מאז אוגוסט 2023. ההאשמה הרשמית נגדו ² שלאחר מכן נוקה ממנה ושוחרר ³ הייתה לכאורה "שימוש לא הולם ברשתות חברתיות". לדברי המצפה הסורי לזכויות האדם הוא הואשם בשיתוף פעולה עם גורם עוין, ולפי חלקים שפורסמו מחקירתו באמצעי תקשורת חברתית המתנגדת לממשל באידליב הוא הודה לכאורה במגעים עם סוכן עיראקי שפעל בשם שירותי המודיעין של ארה"ב, בריטניה, צרפת וישראל.

רבים טוענים, מכל מקום, כי הסיבה האמיתית למעצרו של אלקטאני היא סכסוך שהתגלע בינו ובין ג'ולני. בהלוויה הרשמית שערך לו ארגון המורדים, בנוכחות רבים מבכיריו, ג'ולני לא השתתף. במקום זאת הוא פרסם סרטון ליד גופתו של עמיתו לנשק, שבו נפרד ממנו ואיים לנקום את מותו. עריקים מהיאת תחריר אלשאם טענו שההתנקשות במספר 2 היא יוזמה של ג'ולני עצמו, וקראו להמשיך בהתקוממות עד להדחתו מראשות הארגון.

המריבות בצמרת לא היו הצרות היחידות של ארגון המורדים באחרונה: המשטר הפציץ כמעט

מדי יום את הכפרים במחוז אידליב, לרוב בלילה ולא נגד מטרה מוגדרת, במטרה לזרוע פחד ואימה בקרב התושבים ולהבריח אותם. "נראה שאין מטרה צבאית ברורה של השתלטות מחדש על האזור", ציין חוקר המתמחה במצב בסוריה. מומחה אחר אמר כי הנשיא אסד רק רוצה למנוע שגרה יומיומית באזור ולהפחיד את אזרחי סוריה מלעבור לאזורים שאינם תחת שליטתו.

באוקטובר 2022 ניסה היאת תחריר אלשאם לצאת למתקפה בעצמו נגד כוחות טורקיים ונגד ארגון מורדים אחר, הצבא הלאומי הסורי, בעיר אפרין שבמחוז חלב. לפי הטענה הוא נכנס לעיר ולאחר מכן נסוג ממנה, אך נראה שהסיבה לכך היא התערבות טורקית שהדפה את המתקפה על העיר. אף שלא נראה שאנקרה, שבעיקר מתמקדת בכורדים באזור עיראק, תבקש להרחיב את שליטתה באזור ולהסתבך במערכה באידליב, בעבר היא התערבה באזור למען הצבא הלאומי הסורי ² והחשש שתיכנס בעוצמה מעבר לגבול מרחף מעל ראשי ארגון המורדים.

נוסף על כך, האוכלוסייה באידליב סובלת ממשבר כלכלי חמור מאוד. בעיר משתמשים בעיקר בלירה טורקית, שחוזה משבר כבר שנים ארוכות, ורק מידרדרת עוד ועוד. אידליב מתאוששת מרעידת האדמה הגדולה שפקדה בפברואר 2023 את סוריה וטורקיה, והעיר מוכת אבטלה ואינפלציה. עוד קודם לכן, בימי המאבק המשמעותי יותר על השליטה בעיר מול ממשל אסד פקד את אידליב משבר הומניטרי, והתושבים מתקשים להבטיח בכל יום את פת לחמם. לפי הטענה, רבים מהלוחמים של ארגון המורדים עוסקים בהברחת סחורות וסמים כדי להוסיף לעצמם משכורת צדדית, נוסף על השכר שמשלמת להם הממשלה המקומית.

ומה יהיה בהמשך? נראה שבינתיים דיכוי המחאות לא שובר את המפגינים, שממשיכים לבוא במספרים לא קטנים כמעט מדי שבוע. דווקא עד עכשיו השלטון של ג'ולני התקפל בכמה נקודות. מצד שני, כשמדברים על ארגון כזה, המוגדר כהתארגנות טרור בארה"ב, בישראל ובמקומות אחרים, איש לא יכול לזלזל בו וביכולותיו להעמיק את הדיכוי, הרדיפה ומעשי האלימות. סביר להניח שלא כדאי לקנא בתושבי אידליב, אבל בהחלט אפשר להעריך את תעוזתם.

התפרסם במקור ראשון, בתאריך 22.5.2024.